

„[...] bár igaz, hogy iskoláinkban oktatták a magyar irodalom nagyjait, ám értelmezésük, értékelésük, koruk ábrázolása még a zsdanovi kultúrpolitika dogmáihoz igazodott. Így történhetett, hogy aki az elmúlt negyven évben érettségizett iskoláinkban, az Illés Bélát és Zalka Mátét feltétlenül többre tarthatta, mint Babitsot vagy Németh Lászlót (utóbbi kettőről épp csak említés esett tankönyveinkben). [...] Nemzeti értékeink közül szinte csak a nyelv mentődött át úgy-ahogy, mert amit ezen a nyelven írni, kiadni, tanítani és mondani lehetett, az voltaképp nem volt egyéb a szocializmus dicsőítésénél. [...] Persze akadt, aki nem, vagy csak nehezen hódolt be.” (1990)

„Nem voltam például tudatában annak – pironkodva vallom be –, hogy a hatalommal kollaborálok, amikor hétéves koromban októberista lettem. [...] Semmilyen ellenállást nem tanúsítottam akkor sem, amikor valamennyi osztálytársammal együtt pionírrá avattak. [...] De itt már sietek megjegyezni, hogy e nyakkendő viselésének gyakori elmulasztásával, ha spontán módon is, de már akkor aláástam a Varsói Szerződés működését és nagyban hozzájárultam a szocialista rendszer későbbi bukásához.

És következett a többi, felnőttösödésem arányában egyre tudatosabban vállalt összefonódás: beléptem a Lenini Komszomolba [...] Hogy versem, kötetem jelenhessen meg, nagyobb lelkiismeret-furdalás nélkül megírtam a kötelező penzumot békéről, barátságáról, munkahősökről, isten uccse, még Leninről is. [...] Kell-e súlyosabb bizonyíték a rendszerrel történő összefonódásra? Állíthatom-e ezek után, hogy erkölcsi érintetlenségemet megőriztem? ...” (1993)

Balla D. Károly: *A hontalanság metaforái*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000. 22., 59–60.

A kisebbségi magyar oktatásügy helyzete Közép-Európában (1944–1989)

Csehszlovákia történetében 1948 februárja nyitott új korszakot, amikor az ország a sztálini típusú egypárti diktatúra megvalósításának útjára lépett, a szocialista országok „baráti táborának” tagja lett. Ilyen körülmények között halaszthatatlanná lett a Magyarországgal fennálló viszony rendezése is. Az időszakban rendkívüli, szimbolikus jelentéssel bírt a magyar nyelvű oktatás újraindítása. 1948 őszén még csak a szlovák iskolákban nyíltak párhuzamos magyar osztályok, de két évvel később már az önálló magyar iskolákban is megkezdődött a tanítás. A magyar iskolák szervezésében tevékeny szerepet vállalt az 1949-ben alakult Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete és a Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága mellett létrehozott ún. Magyar Bizottság. Az ötvenes években meglehetősen széles magyar iskolahálózat jött létre. A magyar alapiskolák száma megközelítette a 600-at, a némileg lassabban kiépülő magyar gimnáziumok száma a hatvanas évekre 22-ben állapodott meg.

1968-ban az ún. prágai tavasz időszakának reformjai érintették a kisebbségek helyzetét is. A szlovákok nagyobb önállóságot követel-

tek, felerősödött a szlovák nacionalizmus. A CSKP reformpárti vezetése azonban ragaszkodott a kisebbségi jogok törvényi szabályozásához, s javaslatok kidolgozására kérte fel a kisebbségi szervezeteket. Az 1968 márciusában közzétett memorandumában a Csemadok többek között felvetette autonóm magyar iskolahálózat létrehozását. A Varsói Szerződés tagállamainak katonai közbeavatkozása azonban leállította a folyamatot, sőt, visszalépést eredményezett.

A husáki normalizáció időszakában főként a magyar kisebbség nyelvhasználati gyakorlatát és a magyar iskolákat érték támadások. A magyar nyelvű pedagógusképzést leépítették, magyar gimnáziumok számát a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján 18-ra csökkentették, a magyar alapiskolák száma pedig a kisiskolák összevonása következtében 1989-ig a felére esett vissza. Kísérlet történt a magyar nyelvhasználat visszaszorítására is az iskolai oktatásban. Több magyar középiskolában a szaktantárgyak oktatását szlovák nyelvére változtatták. Az 1970-es évek második felében szlovák kormánykörökben tervezetet dolgoztak ki a magyar nyelvű

Magyar tannyelvű alapiskola Nagymagyaron

oktatás teljes elsorvasztására, ami a szlovákiai magyarság diszsidensmozgalmához vezetett. 1978-ban megalakult a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága azzal a céllal, hogy felhívja a közvélemény figyelmét a szlovákiai magyarságot érő sérelmekre, s a maga eszközeivel fellépjen ellene. Vezető személyisége egy fiatal pozsonyi értelmiségi, Duray Miklós volt.

Az időszakban a magyar nyelvű felsőoktatást a pozsonyi Komenský (Comenius) Egyetem magyar nyelv és irodalom szakos tanárképzése és a nyitrai Pedagógiai Kar alsó tagozatos tanító- és tanárképzése jelentette.

A Szovjetunióhoz csatolt **Kárpátalján** az államfordulat nem szakította meg a magyar iskolarendszer folytonosságát.

Az 1944/45. tanévben elemi szinten folyt magyar nyelvű oktatás, a következő tanévtől az általános iskolák is megnyitották kapukat. Emellett a moldován és az egyetlen szlovák tannyelvű iskola (ez utóbbi a következő tanévben megszűnt) számított nemzetiségi iskolának. A pontosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a kijevi oktatási minisztérium hivatalos rendeleteiben mintegy két évtizeden keresztül nem használta a „nemzetiségi” kifejezést, hanem helyette a „nem ukrán és nem orosz tannyelvű iskolák” körülírással találkozunk.

Az első nemzetiségi középiskolák – négy magyar és egy moldován – az 1953/54-es tanévben indultak. Ettől kezdődően fokozatosan növekedett a magyar tannyelvű középiskolák száma, de a tanintézetek – elemi, általános és középiskolák – együttes száma (90 és 100 között) igen kis eltéréssel állandó szinten maradt.

A pozsonyi magyar tannyelvű alapiskola épülete

A minden iskolában kötelező orosz nyelv oktatásának eredményesebbé tétele érdekében 1953-tól – a magyar tannyelvű középiskolák megnyitásával egyidejűleg – a magyar iskolákban a magyar gyerekek számára orosz vagy ukrán tannyelvű osztályokat indítottak. Az 1966/67-es tanévben már a magyar tannyelvű iskolák egynegyedében voltak párhuzamos orosz vagy ukrán osztályok. 1989-re már csak 50 tisztán magyar tannyelvű iskolát találunk itt, a többi vegyes tannyelvű, ún. internacionalista iskola volt.

A magyar tanítóképzés 1947-től Huszton, 1950-től pedig Munkácson folyt, 1963-ban az ungvári egyetemen megnyílt a magyar nyelv és irodalom szak. Mindkét tanintézetben – a tanítóképző magyar csoportjaiban és az egyetemen magyar szakán – csak a speciális tantárgyakat tanították magyar nyelven. A magyar oktatási rendszer az érettségiig terjedt tehát. Magyar óvodák hivatalosan nem voltak, leg-

Magyar tannyelvű középiskola Bányuban

KRONOLÓGIA

Csehszlovákia:

1948 ősze Újraindul az 1945 óta szünetelő magyar nyelvű oktatás.

1950. szeptember 1. Megnyílnak az első magyar alap- és középiskolák.

1951 A pozsonyi Comenius Egyetemen kezdetét veszi a magyar pedagógusképzés.

1959 Megalakul a Comenius Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszéke.

1960 A nyitrai Pedagógiai Karon magyar tagozatot hoznak létre.

1968. március 12. A Csemadok reformjavaslataiban az autonóm magyar iskolahálózat létrehozását kezdeményezi.

1983. szeptember Az iskolaügyi törvénytervezet elfogadása elleni munkára létrejön a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportja.

1984. április 2. A Szlovák Nemzeti Tanács elfogadta az új iskola-törvényt.

1989. szeptember 1. A magyar tanítási nyelvű alapiskolák száma a legalacsonyabb 1950 óta.

Szovjetunió:

1945. október 25. Ungváron megnyitotta kapuit a terület első egyeteme.

1946 Ungváron megkezdte munkáját a nemzetiségi tankönyvkiadó.

1947 Megindult a magyar tanítóképzés Huszton, 1950-től új helyszínen, Munkácson.

1953–1954 Magyar nyelv és irodalom szak működött az ungvári tanítóképző főiskolán.

1953. szeptember Kárpátalján megnyíltak a szovjet időszak első nemzetiségi középiskolái, valamint az első ún. internacionalista iskolák (két- vagy három tannyelvű).

1963 Magyar nyelv és irodalom szak nyílt az ungvári egyetemen.

1988. szeptember Néhány kárpátaljai magyar iskolában megkezdtek a magyar történelem fakultatív oktatását.

„Az 1945/46-os tanévben a magyar iskolák tanmeneteit maguk az iskolák állították össze a nyári tanfolyamokon kapott utasítások alapján. „Sajnos nem sokat értettünk, mert ukrán és orosz nyelven folyt az előadás. A fordításokból ismerkedtünk meg az új irányelvekkel”. A jóváhagyott tananyagot a pedagógusok a szakcsoport ülésein másolták le, beleértve a versek és az elbeszélések szövegét is. Ezek a kéziratok az első „tankönyvek”. Az „Írásbeliség” eme korszaka a tanulóknak is sok gondot okozott, ugyanis minden tantárgyból „mindent írni kellett [...] Némely gyermek írógörsöt kapott az ujjaiában [...] Nagy hiba volt az is, hogy a hiányzó tanulók nehezen pótolták az anyagot vagy a papírdarabok, amelyekre sokszor írtak, elvesztek”. Rádásul „ezek a gyermekek zsinórfűt tanultak. Most dúlt írás a szabály. Mivel begyakorolták az előbbi, nehezen sajtóítják el az utóbbi. Így a betűk se nem dúltek, se nem állók.”

Fedinec Csilla: Nemzetiségi iskolahálózat és magyaroktatás Kárpátalján. *Fórum* 2001. 1. sz. 63–82.

„A tanítói tanfolyamoknak nem csupán a tanterve bővült ki gazdaságtannal és a partizánharcok történetével, az új idők szelét nemcsak az mutatta, hogy átfogó magyar irodalom helyett inkább csak a népi írókat oktatták, de az is, hogy »órák után ötperces beszédet vagy politikai beszámolót tartanak a sorsolás útján kijelölt hallgatók«. A jugoszláviai magyar kisebbség »fényes szelek« nemzedékét, a főleg paraszti sorból értelmiségi pályára lépett első generációt nem az elődeik által vallott nemzeti értékek vitték a pályára, hanem egy társadalmi program ígérete, amelyben ez a generáció az ideológiai hipnózis minden tünetét felmutatva hitt. [...] A *Magyar Szó* például [...] a zentai tanítói tanfolyam 57 hallgatójának aláírásával közölt cikket 1945. december 24–25-ei karácsonyi számában. A cikkben magyar diákok tiltakoztak a magyar kormány kisebbségi politikája ellen. A »demokrácia jogán«

A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem épülete

feljebb faluhelyen beszéltek a magyar óvónők anyanyelvükön a gyermekekhez.

A szovjet rendszer mintegy két évtized alatt megteremtette az anyanyelvű iskolai oktatás feltételeit, de utána az általános tendenciákat tekintve továbbfejlődés nem történt, csak visszalépés az 1980-as évek végéig.

A magyar iskolákban használatos tankönyvek az állami tankönyvkiadó ungvári szerkesztősége gondozásában jelennek meg mind a mai napig. A magyar nyelv és irodalom tankönyvek kivételével mindegyiket az orosz, ma az ukrán nyelvű hivatalos tankönyvekből fordítják. Az első magyar irodalom tankönyv 1950-ben jelent meg, szerzője az ekkor Moszkvában élő magyar író, Hidas Antal volt, a későbbi tankönyvek szerzői kárpátaljai pedagógusok, írók, szerkesztők voltak. A szovjet időszakban az irodalmi tankönyvek anyaga volt az egyetlen – persze esetleges – forrás a magyar történelemre vonatkozóan, amit 1989-ig egyáltalán nem tanítottak a kárpátaljai iskolákban. E tankönyvekben szerepelt az ukrán irodalom is (magyar nyelven; az orosz irodalmat oroszul, külön tantárgyként tanították). Ezekben az évtizedekben a magyar irodalom szempontjából a „szovjet magyarok” számára az iskolai tananyagban a tekintélyek a moszkvai emigráns írók (Zalka Máté, Illés Béla, Gergely Sándor és mások), illetve a tananyag negyed részben „a világ forradalmi mozgalmának kiemelkedő egyénisége”, azaz Petőfi Sándor munkásságát jelentette. 1945 utáni szerzőkről, művekről alig esett szó.

Romániában a „magyarbarátnak” tartott Groza-kormány idején, 1945 és 1948 között működő oktatási autonómia jött létre. Ennek a helyzetnek az oktatásügy államosítása

vetett véget. Az 1948. augusztus 3-i tanügyi törvény az egész romániai oktatásügyet szovjet mintára szabta át. A magyar középiskolák egy része megszűnt, a felsőoktatásban azonban az 1948–50-es év jelentette a legszélesebb anyanyelven folyó képzési választékot: Kolozsváron a magyar Bolyai Tudományegyetem mellett önálló Magyar Művészeti Intézet is működött, és a mezőgazdasági, valamint a műszaki főiskolákon is voltak magyar tagozatok, Marosvásárhelyen pedig magyar orvostudományi egyetem létesült.

Az ötvenes évek elejétől a magyar oktatási szerkezet egyre sorvadt. Először a magyar nyelvű mérnökképzést szüntették meg, majd egy 1956-os párt- és kormányhatározat elrendelte a nemzetiségi elemi és középiskolák románosítását. A folyamat betetőzéseként 1959 márciusában felszámolták a Bolyai Tudományegyetemet, összevonva a Babeş Egyetemmel, majd 1962-ben két nyelvűvé alakították a marosvásárhelyi orvosképzést. A '60-as évek közepére kizárólag magyarul már csak a protestáns és katolikus teológiai és a Marosvásárhelyi Színművészeti Főiskolán lehetett tanulni, az anyanyelven történő szakképzést felszámolták, a középiskolák döntő része vegyes (magyar–román) osztályokból állt. Részben magyar nyelven oktattak a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar, filozófia és történelem szakán.

Az oktatási sérelmek egy részét csak az 1968-as „cehszlovákiai események” hatására orvosolták. 1968 és 1971 közt a középiskolák egy részében ismét csak magyar nyelven folyt az oktatás, és a néhány szak-középiskolában is indítottak magyar osztályokat, vagy tagozatokat.

A Marosvásárhelyi Színművészeti Főiskola (ma egyetem) épülete

A nemzetiségi tannyelven folyó oktatás nyílt diszkriminációja jelentette az 1973. május 13-i 273. sz. törvényrendelet, amely előírta, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató általános iskolákban az ötödik osztály indításához minimum 25, a középfokú oktatásban pedig 36 jelentkezőre van szükség – ezzel szemben mindazon községekben, ahol az „együtt élő nemzetiségek” nyelvén működő iskolák léteztek, függetlenül a tanulók létszámától, román előadási nyelvű tagozatokat, vagy osztályokat kellett létesíteni. Ily módon a magyar általános és középiskolásoknak mind nagyobb hányada kényszerült románul tanulni. A '80-as évektől általánossá vált, hogy a magyar friss diplomásokat román vidékekre helyezték ki.

A nyolcvanas évek második fele a romániai magyar oktatásügy mélypontja. Ismét fel-

számolták az önálló magyar középiskolákat, a felsőoktatásba alig kerültek be magyar fiatalok. Egy értelmiségi nélküli, „csonka társadalom” veszélye fenyegetett.

Jugoszláviában közvetlenül a magyarok elleni tömeges kivégzések és kiutasítások után, már 1945 augusztusában engedélyezték a kisebbségi iskolák megnyitását. Ennek az volt a politikai üzenete, hogy a magyarok, „bűneik ellenére”, illetve külön kisebbségi szervezetek és az anyaország támogatása nélkül, kizárólag az új (kommunista) államtól várhatják kisebbségi jogaik érvényesítését. A tanítók, tanárok többségét azonban kiutasították, illetve elmenekült az országból. A súlyos tanárhiányt néhány hónapos gyors-talpaló tanfolyamok segítségével igyekeztek pótolni. A második világháború után a magyar

Osztálykép egy kolozsvári líceumból, 1970-es évek

Románia:

1945. szeptember 21. Megjelenik a nemzetevelési miniszter 242.675. sz. rendelete két magyar tankerület, a kolozsvári és a brassyói elismeréséről. Önállóságuk 1948. szeptember 1-jével szűnik meg.

1948. augusztus 3. A 175. sz. tanügyi reformtörvény államosítja az egyházi iskolákat.

1948. október 26. A 263.327. sz. közoktatásügyi miniszteri rendelet az addigi orvosi karokból létrehozza az önálló orvostudományi egyetemeket.

1949. július 29. A vallásügyi miniszter 810. sz. rendelete felszolja azokat a szerzetes rendeket, melyek oktatással, betegápolással foglalkoznak.

1959. április 2. Összevonják a Bolyai és Babeş egyetemeket Babeş-Bolyai Tudományegyetem néven.

1977. július 12. A 207-es dekretum értelmében az elméleti líceumok nagy része megszűnik, helyettük szakmai líceumok jönnek létre.

1987. július 13. Megszűnik a bukaresti Tankönyvkiadó kolozsvári magyar szerkesztősége.

1988. július 28. A tanügy minisztérium utasítására azok a magyar diákok, akik nem jutottak be a szakiskolák XI. osztályába, csak román és zömében Kárpátokon túli iskolákban folytathatják tanulmányaikat.

Jugoszlávia:

1945. szeptember Vajdaságban 732 magyar tannyelvű elemi iskola, 4 magyar nyelvű al- és 4 főgimnázium működik.

1946. október Újvidéken megalakult a Pedagógiai Főiskola, többek között magyar nyelv és irodalom szaktárggyal, 1948-tól Magyar Tanszékkel.

1947. augusztus Újvidéken megnyílt a második vajdasági magyar tanítóképző.

1959. október 21. Megnyílt az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszéke.

1965. szeptember 1. Újvidéken megalakult a Tankönyvkiadó Intézet.

az ellen tiltakoztak, hogy – mint írták – a magyar kormány megtagadja a »magyarországi szláv testvéreink jogos demokratikus nemzetiségi kívánásait«, miközben a vajdasági magyarok a »teljes egyenjogúságot élvezik.«

A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918–1947*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 367.

Részletek Keleti Ferenc bukaresti magyar nagykövet 1959. április 28-i jelentéséből.

„A két kolozsvári egyetem összevonása hírek szerint az ősszel fog megtörténni, Universitate Babeş-Bolyai egyetem név alatt. Az új egyetem szervezeti felépítésén már dolgoznak. Ez ideig megszüntették a román és magyar diákok különálló internátusait és éttermeit, összeköltöztették a diákokat és együtt étkeznek. A két egyetemen lévő diáktanácsokat összevonták, hasonlóan egy új pártbizottságot hoztak létre az eddigi kettő helyett.

Érdekes ezzel kapcsolatban Joja elvtárs véleményét megismernünk, aki az egyik barátunk előtt többek között a következőket jelentette ki: [...] A két kolozsvári egyetemet össze fogják vonni, amely ezután nem lesz sem román, sem magyar, hanem szocialista egyetem. Ezt úgy látják, az érdekeltek helyeslik, mindössze néhány régi magyar egyetemi tanárnál tapasztaltak burzsoá nacionalista megnyilvánulásokat. Az eddigi iskolapolitikájuk a nemzetiségekkel kapcsolatban hibás volt. Nem tudja, hogy követhettek el ilyen hibákat. Tévedés volt eddig a külön magyar anyanyelvű iskolák megengedése. Az egyetemek egyesítésén túl most gondolkodnak a középiskolai kérdések megoldásáról is.”

Történelmi kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához. II. kötet: 1944–1989. Vál.: Vincze Gábor. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 2002. 247–248.

Középiskolás gyergyószentmiklósi fiúk

tannyelvű általános iskolákba járók száma az '50-es évek közepére érte el a csúcspontját, utána fokozatosan, 1966 és 1986 között a magyarul tanuló általános iskolai diákok száma 35%-kal csökkent. Ebben közrejátszott a magyarság létszámának csökkenése és elöregedése, illetve a két (ritkábban a három) tannyelvű iskolák felállítása. A pedagógusok száma viszont a hetvenes évek közepéig erőteljes emelkedést mutatott, majd lassú csökkenés következett be. Ennek folytán kedvező tanár–diák arány alakult ki, amely pozitív hatást gyakorolt a magyar tannyelvű oktatás színvonalára. A nem anyanyelven tanulók számára a '60-as évek elejétől mód nyílt az

anyanyelvűpolásra. Kezdetben a középiskolai hálózat gerincét a klasszikus gimnáziumok alkották, az ötvenes évek elején 6 gimnáziumban folyt magyar nyelvű oktatás. A „testvériség-egység” jelszava mögé bújva azonban ezen a szinten is rövidesen megkezdődött a különböző tannyelvű intézmények összevonása. 1956-ban a szerbhorvát és a magyar nyelvű iskolákat egységes iskolaközpontokba egyesítették. Az 1975-ös oktatási reform megszüntette a klasszikus gimnáziumokat, helyükbe szakképzést is adó, ún. 2+2 rendszerű (kétszintű egységes középiskola és kétosztályos szakképzés) középiskolák léptek. Ennek eredményeként olyan nagyobb falvakban is nyitottak középiskolát, ahol eddig nem volt. Az oktatás színvonala a reform következtében csökkent. A nyolcvanas évek végén a magyar ajkú középiskolai tanulók 63,8%-a folytatta tanulmányait anyanyelvén. Ekkor ismerték el a megalomániás szakképzés kudarcát, és visszatértek az egységes négyosztályos közép-fokú oktatásra. A kétnyelvű oktatási forma, bizonyos előnyei mellett az asszimilációt segítette elő.

A felsőoktatásban fontos előrelépést jelentett 1954-ben az Újvidéki Egyetem létrehozása, ugyanitt 1959-ben a magyar tanszék, 1968-ban a Hungarológiai Intézet megnyitása, illetve, hogy a '70-es évek elejétől több főiskolán és egyetemi karon elkezdődött néhány tantárgy magyar nyelvű oktatása. Egyetemi szintű magyar szakos tanárokat Jugoszláviában 1969-től képeztek. Az újvidéki Színművészeti Akadémián 1972-ben magyar tannyelvű színészképzés kezdődött. A Maribori Egyetemen 1966-tól magyar lektorátus, 1980-tól magyar

Az újvidéki egyetem épülettömbje

A maribori egyetemi könyvtár

nyelv és irodalom tanszék működik. A magyar óvónőképzés 1952-ben Újvidéken indult meg középszinten, amit 1973-tól főiskolai szintűre emeltek. A tanítóképzés színhelye 1945-től Szabadka volt. Az intézmény nem egészen egy évtizedig magyar tannyelvűként működött, majd visszatértek a kétnyelvű oktatásra. A főiskolai tanárképzés 1946-tól Újvidéken, 1978-tól Szabadkán folyt, ahol elsősorban matematika, fizika, kémia, magyar és szerbhorvát szakos tanárokat képeztek. 1973-tól, az egységes (általános iskolai és középiskolai) tanárképzés keretei között a pedagógiát, pszichológiát, a szociológiát, részben a módszertant, valamint a politikai gazdaságtant és

a honvédelmet a magyar hallgatók anyanyelvűn tanulhatták. Az öngazgatás szélesítésével párhuzamosan, főként az 1974-es alkotmány következtében nemcsak a Vajdaság területi önállósága növekedett meg jelentősen, de a kisebbségek tartományi (Vajdaság Tanügyi Tanácsa) és községi oktatásirányítása is több döntéshozatali jogot kapott. Lehetővé vált a magyar nyelv és történelem (de nem a zenei kultúra, vagy a képzőművészet) korábrinál jóval hangsúlyosabb oktatása. Ennek a pozitív folyamatnak vetett véget a szerb nacionalizmus '80-as évek végén kibontakozó hulláma, illetve a jugoszláv állam sorozatos háborúk révén történő széthullása.

Tudja-e?

■ Hungarológia, hungarisztika, magyarságtudomány: a magyar nyelv, kultúra, civilizáció és történelem nemzetközi szintű kutatásával és oktatásával foglalkozó tudományterületek együttes elnevezése. A szót 1920 körül Gragger Róbert, az első nem magyarországi magyar egyetemi tanszék (Berlin, 1917) alapítója alkotta hasonló latin elnevezések nyomán. Szűkebb értelmezése csak Magyarországon kívül ismeri el a fogalmat, a tágabb értelmezés Magyarországra is érvényesnek tartja. Kidolgozásában az 1930-as években jelentős szerepet vállalt Bartucz Lajos és Eckhardt Sándor. 1949 után a tudománypolitika mintegy három évtizeden át elutasította. Az 1990-es évek vitáiban ismét

fölvetődött elméleti megalapozásának és diszciplínaként meghatározásának igénye. Világszerte egyetemi tanszékeken oktatják. (Kósa László)

■ A Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére 1977-ben alakult meg, a világ magyar filológiában érdekelt más-más nemzetiségű és tudományos felfogású kutatóit tömöríti. A társaság lehetővé teszi az egyes országok kutatói között a rendszeres információcserét, az eredményekről való tájékoztatást, s ezzel elősegíti a magyar nyelv, irodalom, néprajz és kultúra nemzeti egyoldalúságtól mentes tudományos vizsgálatát. Az UNESCO által elismert és nyilvántartott nemzetközi tudományos szervezetek egyike.

1968. június 21. Újvidéken létrejött a Hungarológiai Intézet.

1968. szeptember Szabadkán megnyílt a Pedagógiai Főiskola.

1975 ősz Érvénybe lépett a középiskolai reform.

1976 A Hungarológiai Intézetet és a Magyar Tanszéket összevonták az Újvidéki Egyetem keretein belül.

IRODALOM

Bence Lajos: Egy elmulasztott lehetőség margójára. (A kétnyelvű oktatás harminc éve Szlovéniában.) In: Györi-Nagy Sándor – Kelemen Janka (szerk.): *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében*. II. Budapest, 1992. 68–73.

Csernicskó István – Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Tinta, Budapest, 1996.

Fedinec Csilla: *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938–1991)*. Officina Hungarica VIII. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest, 1999.

László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szervezete, valamint közgazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. II. k. Ister, Budapest, 1998.

Murvai László: *Fekete Fehér Könyv*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1996.

Sipos Lajos (szerk.): *Iskolaszervezet és irodalomtanítás a Kárpát-medencében*. PONT Kiadó, Budapest, 2003.

Tóth Lajos: *Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig*. Életjel, Szabadka, 1995.

Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség oktatásügye 1944 és 1989 között. In: uő: *Illúziók és csalódások*. Státus, Csíkszereda, 1999. 187–224.